

Marek Karczewski

Jezus jako zbawiciel słabych w teologii św. Łukasza (Łk-Dz)

Studia Elbląskie 13, 121-132

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

JEZUS JAKO ZBAWICIEL SŁABYCH W TEOLOGII ŚW. ŁUKASZA (Łk–Dz)

Słowa kluczowe: soteriologia Łk, Jezus i grzesznicy, Jezus i kobiety, Jezus i chorzy, Jezus i biedni, Jezus i prześladowani

Key words: Theology of Luke – Jesus and sinners – Jesus and women – Jesus and the sick – Jesus and the poor – Jesus and the persecuted

Schlüsselworte: Theologie des Lukas – Jesus und Sünder – Jesus und Frauen – Jesus und Kranken – Jesus und Armen – Jesus und Verfolgten

WSTĘP

Na tle pozostałych synoptyków Łukasz uważany jest za ostatniego z ewangelistów, najbardziej dojrzałego pod względem teologicznym. Zdaje się potwierdzać to najbardziej obfity materiał własny, a co za tym idzie – niezwykle oryginalna, piękna teologia¹. Dotyczy to zarówno chrystologii, pneumatologii i eklezjologii². Możemy znaleźć tu istotne treści mariologiczne³.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę zaprezentowania obrazu teologicznego Jezusa – Zbawiciela w Jego relacji słabych i wykluczonych w świetle Ewangelii św. Łukasza⁴. Wydaje się bowiem, że wszechstronność w podejściu do problemu

* Ks. dr hab. Marek Karczewski, prof. UWM, wykładowca na Wydziale Teologii UWM oraz w Wyższym Seminarium Duchownym w Elblągu.

¹ Zob. S. Mędała, *Czas Jezusa (Ewangelia wg św. Łukasza)*, w: *Ewangelie synoptyczne*, opr. S. Mędała, *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych 8*, Warszawa 2006, s. 265–274; J. Kudasiewicz, *Łukasz – Ewangelista historii zbawienia*, *RTK* 32,1 (1985), s. 75–98.

² M. Karczewski, *Prorocy chrześcijańscy w Dziejach Apostolskich*, w: „*Bóg jest miłością*” (1 J 4,16). *Studia dla Księdza Profesora Józefa Kudasiewicza w 80. rocznicę urodzin*, red. W. Chrostowski, *Rozprawy i Studia Biblijne* 25, Warszawa 2006, s. 175–195.

³ Zob. J. Kozyra, *Magnificat – kantykt Maryi i maryjna pieśń Kościoła*, w: „*Bóg jest miłością*” (1 J 4,16), s. 252–266.

⁴ Zob. R. O’Toole, *L’unità della teologia di Luca. Un’analisi del Vangelo di Luca e degli Atti*, Leumann 1994, s. 101–138.

słabych stanowi cechę charakterystyczną soteriologii Łukaszej⁵. Poniższy artykuł zawiera dwa główne punkty. Pierwszy, stanowi krótkie omówienie cech charakterystycznych soteriologii Łukasza. Omówienie to stanowi zarazem ogólne wprowadzenie do kwestii szczegółowych, które pojawią się w części drugiej. W części drugiej zaprezentowano bowiem główne grupy słabych i wykluczonych, którym Łk w perspektywie soteriologicznej poświęca szczególną uwagę.

I. GŁÓWNE CECHY CHARAKTERYSTYCZNE SOTERIOLOGII DZIEŁA ŁUKASZOWEGO

1. Jezus Zbawiciel jako szczyt historii zbawienia

Ewangelista Łukasz w sposób bardzo oryginalny prezentuje istotne tematy teologiczne. Oryginalność ta ma swoje źródło w wyjątkowości dzieła Łukasowego oraz w specyficznym klimacie teologicznym, który tworzy jego autor. Mówienie o teologii św. Łukasza zakłada bowiem, w odróżnieniu od pozostałych synoptyków, uwzględnienie nie tylko tekstu Ewangelii, ale także Dziejów Apostolskich⁶. Z punktu widzenia teologii – te dwa dzieła, mimo że chronologicznie odnoszą się do różnych okresów – tworzą jedną całość. To sprawia, że Ewangelię Łk należy interpretować uwzględniając przesłanie Dz. Natomiast Dz należy omawiać biorąc pod uwagę przesłanie teologiczne Ewangelii Łk. Oczywiście pod kątem literackim istnieją tu różnice i Dz zachowują swoje cechy specyficzne, ale pod kątem teologicznym są sobie bardzo bliskie. Dotyczy to także soteriologii – czyli przesłaniu teologicznemu dotyczącemu zbawienia. Jezus przychodzi na świat jako Zbawiciel. Jego misja zbawcza opiera się na schemacie drogi⁷. Cel tej drogi stanowią wydarzenia zbawcze dokonujące się w Jerozolimie. Męka, śmierć i zmartwychwstanie Jezusa stanowią kulminację drogi⁸. Ale paradoksalnie droga się nie kończy, ale multiplikuje⁹. Dzieje się tak dzięki przemianie, jaką powoduje wypełnienie zapowiedzi Joela – wylanie Ducha Świętego. Dokonuje się ono w Jerozolimie i powoduje, że towarzysze Jezusa

⁵ Tamże.

⁶ R. S c h n a c k e n b u r g, *Die sittliche Botschaft des Neuen Testaments: Die urchristlichen Verkünder*, t. II, Freiburg – Basel – Wien 1988, s. 134–135; zob. W. R a k o c y, „Będziecie moimi świadkami...” (Dz 1,8), w: *Dzieje Apostolskie. Listy Pawła*, opr. A.S. Jasiński, S. Mędała, G. Rafiński, W. Rakocy, H. Skoczylas, B. Widła, *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych 9*, Warszawa 1997, s. 13–81.

⁷ J. K u d a s i e w i c z, *Rola Jeruzalem w Łukaszej sekcji podróży (9,51–19,27)*, *RTK* 16,1 (1969), s. 17–40; K. M i e l c a r e k, *ΙΕΡΟΥΣΑΛΗΜ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΑ. Starotestamentowe i hellenistyczne korzenie Łukasowego obrazu świętego miasta w świetle onomastki greckiej*, *Studia Biblica Lublinsensia II*, Lublin 2008, s. 25–74.

⁸ Jest to droga życia, J. G n i l k a, *Teologia Nowego Testamentu*, Kraków 2002, s. 264–265.

⁹ Zob. D. K o t e c k i, „Droga” jako element jedności literackiej i teologicznej Ewangelii Łukasza i *Dziejów Apostolskich*, *Biblica et Patristica Thoruniensia 1* (2008), s. 55–76.

wyruszają w różnych kierunkach niosąc dobra nowinę o zbawieniu¹⁰. Temat soteriologii posiada zatem w dziele Łukaszym zawsze dwa wymiary: – czysto chrystopologiczny i eklezjologiczny. Wcielenie i narodziny Jezusa, Jego misja zbawcza stanowią realizację zapowiedzi starotestamentowych¹¹. Łukasz zasadniczo odnosi się do Starego Testamentu na trzy sposoby: przywołuje Prawo, Proroków i Psalmi (Łk 24,22), Prawo Mojżesza i Proroków (Łk 16,16; 24,17; Dz 24,14; 26,22; 28,23) lub jako Prorocy (Dz 26,27). Jest uderzające, że Jezus rozpoczyna swoją działalność przywołując w synagodze w Nazarecie słowa proroka Izajasza (Łk 4,18; Iz 61,1–2). Misja Jezusa jest wypełnieniem słów proroka. Jezus realizuje plan Boga. Bóg działał w historii Izraela i działa nadal¹². Szczyt¹³ i przełom tej historii stanowi wydarzenie Jezusa Chrystusa.

2. Jezus jako Zbawiciel wszystkich

W świetle Łk i Dz Jezus jawi się jako Zbawiciel uniwersalny, ogarniający wszystkich, którzy tego potrzebują. Już spotkanie ze starcem Symeonem w świątyni jerozolimskiej uświadamia nam, że w Jezusie realizują się te zapowiedzi starotestamentowe, które zapowiadają powszechne zbawienie, którego pośrednikiem jest Izrael (Łk 2,27–32). Jezus nie jest oczekiwanym mesjaszem politycznym, Jego zbawienie ogarnia coraz szersze kręgi etniczne, dotyczy Żydów, Samarytan, Etiopczyków, Greków i Rzymian. Jeżeli istnieje jakaś opozycja wobec Dobrej Nowiny o Jezusie to posiada ona charakter bardziej religijny niż etniczny. Przeciwnikami Jezusa są faryzeusze, ale także poganie, którzy z różnych względów nie chcą przyjąć Ewangelii. Wyjątkowość działania zbawczego Jezusa wg Łk wyraża się przede wszystkim w tym, że Jezus uwalnia od grzechu. Głoszenie Ewangelii jest głosem przebaczenia. Zbawienie dotyczy wszystkich grzeszników. Jezus jest królem nawróconych grzeszników¹⁴. Cechą charakterystyczną soteriologii Łukaszej jest fakt, że szczególną uwagę dedykuje się różnym grupom wykluczonych pod kątem społecznym i moralnym. Nikt nie jest wyłączony ze zbawienia ani ze względów moralnych, ani ze względów etnicznych.

¹⁰ Por. D. D z i a d o s z, *Apostolski kerygmat Kościoła rodzącego się z Bożego Ducha. Pierwsza mowa Piotra (Dz 2,14–41)*, Biblica et Patristica Thoruniensia 1 (2008), s. 77–98; A. B a n a s z e k, *Teologiczny wizerunek Jerozolimy w dwuczłonowym dziele Łukasza*, w: *Więcej szczęścia jest w dawaniu aniżeli w braniu. Księga Pamiątkowa dla Księdza Profesora Waldemara Chrostowskiego w 60 rocznicę urodzin*, red. B. Strzałkowska, t. II, Warszawa 2011, s. 545–565.

¹¹ Zob. F. M i c k i e w i c z, *Świadkowie zbawczego posłannictwa oraz mesjańskiej i boskiej godności Jezusa w Pismach św. Łukasza i św. Jana*, Ząbki 2003, s. 105–124.

¹² J. G n i l k a, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 252–253.

¹³ J. K u d a s i e w i c z, *Łukasz – Ewangelista historii zbawienia*, RTK 32,1 (1985), s. 75–98; B. P r e t e, *L'opera di Luca, contenuti e prospettive*, Leumann 1986, s. 9–16.

¹⁴ R. S c h n a c k e n b u r g, *Die sittliche Botschaft des Neuen Testaments*, t. II, s. 137.

3. Wspólnota kontynuuje dzieło zbawcze Jezusa

Dzieło zbawcze Jezusa jest kontynuowane we wspólnocie wierzących zgromadzonych wokół Apostołów¹⁵. Dokonuje się ono poprzez świadectwo. Kontynuatorem dzieła Jezusa i uzdalniającym do efektywnego dawania świadectwa jest Duch Święty¹⁶. Działanie Ducha jest tożsame z działaniem samego Jezusa. Apostoł czy chrześcijanin jest świadkiem Chrystusa. Można powiedzieć więcej. Chrześcijanin jest drugim Chrystusem. Łukasz intencjonalnie podkreśla pewne cechy, które upodabniają chrześcijanina do Chrystusa – szczególnie, gdy chodzi o prześladowania i męczeństwo. Świadek Szczepan, zamordowany z nienawiści do Chrystusa i Jego wyznawców upodabnia się do swojego Zbawiciela poprzez swoje męczeństwo. Szczególnie wyraziście brzmią tu słowa: „Panie, nie poczytaj im tego grzechu” (Dz 7,60). Podobieństwa do losu Jezusa można znaleźć także w historii Piotra czy Pawła.

Najważniejszą formą głoszenia Ewangelii i dawania świadectwa jest praca misyjna. Dlatego główne postaci Dz: Piotr i Paweł są prezentowane głównie jako misjonarze¹⁷. W pracę misyjną angażują się inne osoby, takie jak Barnaba, Jan zwany Markiem, Syłas, Filip i inne. Oni budują i umacniają wspólnoty chrześcijańskie. Między misjonarzami i nawróconymi na chrześcijaństwo powstają silne więzi, nie tylko strukturalne, ale czysto ludzkie, emocjonalne.

Świadectwo dotyczy także sposobu życia nawróconych na chrześcijaństwo. Wspólnota wierzących, to wspólnota osób, którzy uwierzyli w Ewangelię. się do nich praktycznego zastosowania Ewangelii. Są to ludzie przemienieni, co nie znaczy, że są pozbawieni wad, ale razem budują jedną wspólnotę. Dotyczy to idealistycznego obrazu wspólnoty jerozolimskiej, ale także poprzez więź, jaka rodzi się pomiędzy Kościołem pogan i żydów (Dz 11,17–30). Kościół chrześcijański stanowi kontynuację starożytnego Izraela. Jednakże, kryteria przynależności do „nowego Izraela” nie są etniczne. W nim jednoczą się wszyscy, którzy doświadczają uzdrawiającej mocy Ewangelii. W budowanie Kościoła jako środowiska głoszenia i realizacji zbawienia powinni szczerze angażować się wszyscy wierzący niezależnie od pochodzenia i statusu społecznego.

¹⁵ Zob. M. Wojciechowski, *Funkcje Dwunastu w Dziejach Apostolskich*, w: *Czynem i prawdą. Księga pamiątkowa na siedemdziesiąte piąte urodziny Księdza Arcybiskupa Warmińskiego Edmunda Piszcza*, red. C. Rogowski, W. Nowak, A. Kopiczko, M. Wojciechowski, Olsztyn 2004, s. 61–68.

¹⁶ F. Mickiewicz, *Świadkowie zbawczego posłannictwa*, s. 168–177; W. Rakocy, „Będziecie moimi świadkami...” (Dz 1,8), w: *Dzieje Apostolskie. Listy Pawła*, opr. A.S. Jasiński, S. Mędała, G. Rafiński, W. Rakocy, H. Skoczylas, B. Widła, *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych 9*, Warszawa 1997, s. 54–56.

¹⁷ Zob. J. Gnilką, *Piotr i Rzym*, Kraków 2002, s. 189–199. Wypełniają także inne funkcje, zob. M. Wojciechowski, *Funkcje Dwunastu w Dziejach Apostolskich*, s. 66–68.

II. JEZUS I SŁABI

1. Jezus i grzesznicy

Zbawienie grzeszników stanowi główny temat soteriologiczny Łukasza (Łk 24,46). Jezus nie odrzuca nikogo. W niektórych tekstach Łk jest to ukazane w sposób wyjątkowo wyrazisty i niezwykle poruszający. Klasyczny przykład stanowi przytoczona jedynie u Łk przypowieść o synu marnotrawnym (Łk 15,11–32)¹⁸. Ewidentne treści soteriologiczne zawarte są w obrazie Ojca. Ojciec wybiega naprzeciw powracającego grzesznika, przyodziewa go w nowe szaty, daje mu pierścień na rękę i wyprawia ucztę. Jest to celebracja przebaczenia. Przebaczenie jest faktem radosnym.

Inne emblematyczne teksty to spotkanie Jezusa z Zacheuszem (Łk 19,1–10). W perykopie tej rozwija się temat, który pojawił się także w przypowieści o synu marnotrawnym. Zacheusz jest przedstawicielem grupy ludzi o bardzo wątpliwej moralności. Jest celnikiem, czyli potencjalnym złodziejem i współpracownikiem okupantów. Jezus przyjmuje zaproszenie, czym wywołuje oburzenie tłumów¹⁹. Spotkanie z Jezusem przemienia Zacheusza. Konkluzja perykopy stanowi program dzieła zbawczego Jezusa: „Syn Człowieczy przyszedł aby szukać i zbawić to co zginęło” (Łk 19,10).

Do materiału własnego Łk należy narracja o dobrym łotrze (Łk 23,39–43). Dobry łotr wyraża skruchę w ostatnim momencie swojego życia: „Jezu, wspomnij na mnie, gdy będziesz w Twym królestwie” (w. 42). Słowa łotra brzmią jak modlitwa. Jezus do końca szuka możliwości przebaczenia: przyjmuje modlitwę dobrego łotra. Drugi umiera będąc o włos od zbawienia. Dialog między dobrym łotrem i Jezusa uzmysławia, jak daleko sięga miłosierdzie Boga i jak niewiele potrzeba by dostąpić zbawienia.

Ta wola zbawienia, oferta przebaczenia grzechów, którą przynosi Jezus jako Zbawiciel grzeszników jest także tematem podstawowym przepowiadania apostołów. Warto wspomnieć reakcję słuchaczy po kazaniu Piotra w dniu Pięćdziesiątnicy. Co mamy czynić? (Dz 2,38). Odpowiedź Piotra jest bardzo konkretna: niech każdy nawróci się, przyjmie chrzest na odpuszczenie grzechów i weźmie w darze Ducha Świętego²⁰. Kościół uczestniczy w przebaczeniu grzechów. Jednocześnie składa się z ludzi, którzy tego przebaczenia także potrzebowali. Wspólnota wierzących umożliwia dalszą działalność zbawczą Jezusa. Głoszenie Ewangelii jest tożsame z głoszeniem przebaczenia grzechów. Przebaczenia potrzebują nie tylko żydzi, którzy nie rozpoznali Jezusa w czasie Jego ziemskiej misji, ale także poganie, którzy nigdy wprost Jezusa nie poznali (zob. Dz 10,43; 13,38–39).

Przy okazji omawiania specyficznej relacji Jezus – grzesznicy w perspektywie teologicznej Dz należy wspomnieć Szczepana. Szczepan umiera za Chrystusa, któ-

¹⁸ S. Mę d a l a, *Czas Jezusa*, s. 308–316.

¹⁹ Zob. W. R a k o c y, *Obraz i funkcja faryzeusza w Dziele Łukasowym (Łk–Dz)*. Studium literacko-teologiczne, Lublin 2000, s. 161–168.

²⁰ Zob. D. D z i a d o s z, *Apostolski kerygmat Kościoła rodzącego się z Bożego Ducha*. Pierwsza mowa Piotra (Dz 2,14–41), s. 94–96.

ry głosił przebaczenie grzechów wszystkim grzesznikom: Panie nie poczytaj im tego grzechu (Dz 7,60). Szczepan nie tylko umiera bez nienawiści do oprawców, ale dodatkowo za nich się modli. Najpiękniejszym życzeniem chrześcijańskim dla przeciwnika jest zatem życzenie przebaczenia i zbawienia.

Relacja Jezusa do grzeszników zlokalizowana jest w centrum przepowiadania Ewangelii. Jezus przyszedł na świat, aby darować grzechy i zbawić grzeszników. W tym wymiarze Syn Boży łamie wszelkie kulturowe i ogólnoludzkie stereotypy. Dla Zbawiciela Jezusa nie ma ludzi straconych. Ci, którzy po ludzku sami pozbawili się szacunku, dzięki przebaczeniu stają się innymi ludźmi. Chrześcijanie powinni naśladować Jezusa oraz głosić przebaczenia grzechów, którego On dokonał.

2. Jezus i kobiety

W czasach nowotestamentowych status społeczny kobiety był bardzo niski²¹. Dlatego warto zwrócić uwagę na kolejną specyficzną cechę pism Łukasza, którą jest podkreślanie znaczenia kobiet²². Według Łk kobiety odegrały istotną rolę zarówno w życiu Jezusa jaki w początkach Kościoła. Już w tekstach Ewangelii Dzieciństwa pojawiają się istotne figury niewiast²³. Oczywiście sama postać Maryi, Matki Jezusa odgrywa tu rolę decydującą²⁴. Ważna jest także Elżbieta, matka Jana. Widać intencjonalne powiązanie Maryi i Elżbiety ze starotestamentową tradycją dotyczącą pobożnych kobiet izraelskich. Widać to zarówno w *Magnificat* Maryi²⁵ jaki i w samej historii narodzin Jana Chrzciciela.

Zwróciłbym także szczególniejszą uwagę na postać prorokini Anny (Łk 2,36–38). Anna, wdowa, starsza kobieta przebywa na terenie świątyni i jest prorokinią. Jej postać otwiera temat obecności kobiet, które w różny sposób Łk łączy z misją Jezusa. W przypadku Anny, jest ona niejako przedstawicielką wierzących Starego Przymierza, którzy z utęsknieniem wyczekują Mesjasza. Fakt, że kobieta jest prorokinią w pewien sposób przywołuje postać Debory. Przejście między Starym i Nowym jest łagodne. Jest to kontynuacja.

W swojej relacji do kobiet Jezus wykazuje się wyjątkową wrażliwością. Na początku swojej działalności publicznej uzdrowia z gorączki teściową Piotra (Łk 4,38–40). Teściowa wstaje i służy Jezusowi. Jezus naciskany zewsząd przez tłum dostrzega i uzdrowia kobietę cierpiącą na krwotok (Łk 8,43–48). Niektórzy egzegeci sugerują, że może chodzić o dolegliwości bardziej intymne. Wrażliwość na cierpienie kobiety, w tym przypadku matki oplakującej śmierć swojego jedyne go syna widać w perykopie o wskrzeszeniu młodzieńca z Nain (Łk 7,11–17). Łukasz

²¹ Zob. Z. Ż y w i c a, *Ewangeliczna emancypacja kobiety*, w: *Przyjmijcie ją w Panu (Rz 16,2). Kobieta w życiu Kościoła*, red. M. Karczewski, M. Żmudziński, Elbląg 2004, s. 199–208.

²² Zob. R. S c h n a c k e n b u r g, *Die sittliche Botschaft des Neuen Testaments*, t. II, s. 144–145.

²³ R. O' T o l e, *L'unità della teologia di Luca*, s. 111; A. O h l e r, *Postacie kobiet w Biblii*, Kraków 1996, s. 191–214.

²⁴ Zob. B. P r e t e, *L'opera di Luca*, s. 118–142.

²⁵ J. K o z y r a, *Magnificat – kanty Maryi i maryjna pieśń Kościoła*, s. 266.

prezentując motyw wskrzeszenia podkreśla reakcję Jezusa: „zobaczył ją, ulitował się nad nią i powiedział – nie płacz” (w. 13). Wskrzesił go i oddał go jego matce. Matka zmarłego jest w centrum opowiadania o cudzie z Nain.

Kobiety są pełnoprawnymi adresatkami Jego orędzia. Ilustruje to opowiadanie o gościnie Jezusa u Marty i Marii (Łk 10,38–41). Marta troszczy się o Jezusa usługując Mu. Maria przysłuchuje się Jego słowom. Można zaryzykować, że tekst Łk odnosi się na pierwszym miejscu do kobiet. Są one równorzędnymi słuchaczkami Słowa Bożego. Wybór Marii oznacza przyjęcie tego co trwałe i bezcenne.

Niezwykle oryginalny motyw Łk stanowi grupa kobiet z Galilei, która towarzyszy Jezusowi w czasie Jego nauczania (Łk 8,1–3; 23,49.55–56; 24,1–12)²⁶. Usługują apostołom ze swego majątku. One stoją potem pod krzyżem Jezusa, są świadkami Jego pogrzebu, przychodzą namaścić ciało Jezusa, są pierwszymi słuchaczkami orędzia o zmartwychwstaniu. Należy podkreślić, że w odróżnieniu np. od Mk po spotkaniu z aniołami niezwłocznie udają się do apostołów²⁷. Są zatem przedstawione w sposób pozytywny. Przy tym podkreśla się jednocześnie brak zaufania do słów kobiet ze strony Apostołów (Łk 24,11)²⁸. Nie przyjmują początkowo do wiadomości, tego, że Jezus zmartwychwstał. Piotr sam osobiście udaje się do grobu, ale prawda o zmartwychwstaniu dociera do Apostołów bardzo powoli (por. Łk 24,13–53). Kobiety są zatem blisko Jezusa. Apostołowie niekoniecznie je należycie doceniają.

Znaczenie kobiet jest widoczne także w Dz. We wspólnotcie oczekującej na Zesłanie Ducha Świętego są także kobiety (Dz 1,12–14). Kobiety od samego początku należą do wspólnoty wierzących²⁹.

W opowiadaniu o wskrzeszeniu Tabity, którego dokonuje Piotr (Dz 9,36–42). Łk podkreśla, że czyniła dużo dobrego i pomagała ubogim. Jej wskrzeszenie poza oczywistym kontekstem cudu jest także okazją, by docenić zwykłe prace kobiet wykonywane dla dobra wspólnoty chrześcijańskiej.

Kobiety wspierają dzieło ewangelizacji. Warto wspomnieć opowiadanie o nawróceniu Lidii z Tyatry (Dz 16,14–16). Jej zajęcie – handel purpurą – sugeruje, że była osobą bardzo odpowiedzialną i niekoniecznie ubogą. Udzielając gościny Pawłowi, Syłasowi i Łukaszowi Lidia wspiera ich działania apostołskie. Talenty kobiet stawały się wielkim bogactwem wspólnot chrześcijańskich.

Kobiety prorokują. Córki diakona Filipa są określone jako dziewice – prorokujące (Dz 21,9)³⁰. Łukasz nie dostarcza informacji na temat natury ich posługi. Natomiast wzmianka o prorokowaniu świadczy o zaangażowaniu młodych kobiet w życie lokalnej wspólnoty chrześcijańskiej. Córki Filipa, podobnie jak prorokini Anna, są dowodem na nieustanne działanie Ducha Świętego. Bóg powołuje proroków w sposób zupełnie niezależny od ludzkich stereotypów.

²⁶ U. G o s t o m c z y k, *Kobiety wśród uczniów Jezusa w Ewangelii wg św. Łukasza*, w: *Przyjmijcie ją w Panu (Rz 16,2)*, s. 28–40.

²⁷ Zob. S. M ę d a l a, *Czas Jezusa*, s. 329.

²⁸ Podobna sytuacja wydarzyła się po uwolnieniu Piotra z więzienia w Jerozolimie (Rode, Dz 12,6–19).

²⁹ Zob. B. P r e t e, *L'opera di Luca*, s. 468–472.

³⁰ Por. M. K a r c z e w s k i, *Prorocy chrześcijańscy w Dziejach Apostolskich*, s. 189–191.

W świetle tekstów Łk kobiety wprawdzie nie należą do grona Apostołów, ale są niezwykle blisko Jezusa, towarzyszą Mu i wpisane są w początki Kościoła. Łk odnosi się do kobiet z niezwykłym szacunkiem i taktem. Docenia się pracę kobiet, ich uczucia macierzyńskie, ich predyspozycje do wsparcia ubogich. Pełnią także funkcje charyzmatyczne i w sposób istotny wspierają misję chrześcijańskie. Są pełnoprawnymi słuchaczkami Słowa Bożego. Kobiety do końca stały pod krzyżem i jako pierwsze usłyszały o Zmartwychwstaniu Jezusa.

3. Jezus i chorzy

Łk uważany jest za znawcę kwestii medycznych. Podobnie jak inni ewangelisci prezentuje Jezusa jako uzdrowiciela i cudotwórcę. Często wyraża się to za pomocą sumariów, w których podkreśla się sławę Jezusa w tym względzie. Z punktu widzenia teologii Łk obraz Jezusa pochylającego się nad cierpiącymi stanowi istotną cechę Mesjasza. Ważna charakterystyka Jezusa – uzdrowiciela i lekarza pojawia się w kontekście powołania celnika Lewiego. Wobec zarzutów faryzeuszów i uczonych w Piśmie padają znamienne słowa Jezusa: „nie potrzebują lekarza zdrowi lecz chorzy” (Łk 5,31–32)³¹. Jezus widzi swoją misję zbawczą jako leczenie, przywracanie zdrowia. Przywracanie zdrowia jest powiązane także z uwalnianiem od grzechu³². Uzdrawienie nie jest u Łk automatyczne, ale jest efektem wiary (Łk 5,12–16; 17,11–19). Widać to szczególnie w perykopie o uzdrowieniu sługi setnika (Łk 7,1–10). Dzięki wierze setnika uzdrowienia dostępuje nawet osoba fizycznie nieobecna. Jezus uzdrawia na odległość. Dodatkowo uzdrowienie to posiada charakter symboliczny, ponieważ dotyczy żołnierza rzymskiego. Podobnie jak u innych ewangelistów uzdrowienia dokonują się także w szabat (Łk 6,6–11). W ten sposób Jezus włącza się w dyskusję nad formułą przestrzegania szabatu oraz podkreśla swój autorytet boski.

W Dz uzdrowienia dokonują się ze względu na Jezusa. Uzdrawianie nie jest darem prywatnym. Przykład stanowi uzdrowienie chromego od urodzenia, który żebrał przy bramie świątynnej i oczekiwał jałmużny od Piotra i Jana. (Dz 3,1–10). Piotr uzdrawia paralytyka w imię Jezusa. Jezus uzdrawia nadal przez ręce Apostołów. Cud świadczy o współdziałaniu Jezusa z wysiłkami misyjnymi Apostołów. Znaki towarzyszące Apostołom potwierdzały ich posłannictwo. Podobna sytuacja dzieje się w Troadzie (Dz 20,7–12). Tym razem wskrzeszenie dotyczy nieszczęśliwego wypadku, który dotknął słuchaczy Pawła. Działanie Pawła jest znakiem jego posłannictwa i działania dla dobra Kościoła.

Obraz Jezusa cudotwórcy nie różni się od pozostałych tekstów ewangelicznych. Jezus jest posłany do tych, którzy się źle mają. Choroba może być tożsama z grzechem. Troska Jezusa chorych trwa w pierwotnym Kościele³³. Uzdrawienia stanowią wsparcie dla działań misyjnych lub służą dobru Kościoła.

³¹ W. R a k o c y, *Obraz i funkcja faryzeuszy*, s. 40–44.

³² R. O ’ T o o l e, *L’unità della teologia di Luca*, s. 117.

³³ R. S c h n a c k e n b u r g, *Die sittliche Botschaft des Neuen Testaments*, t. II, s. 147.

4. Jezus a bogaci i biedni

Na tle innych synoptyków Łk w sposób bardziej dobitny podkreśla pozytywne walory ubóstwa i niebezpieczeństwa bogactwa³⁴. Temat ten jest ewidentnie obecny w Ewangelii Dzieciństwa. Pojawia się tu szereg tekstów, które w sposób bardzo pozytywny prezentują ubogich. Warto wspomnieć dwa: pokłon pasterzy i ofiarę z dwóch synogarlic przez Józefa i Maryję.

Do ubogich należą pasterze, prości ludzie, którzy jako pierwsi dowiadują się o narodzinach Mesjasza (Łk 2,7–13). Niektórzy komentatorzy podkreślają kontrast wobec Mt, gdzie pokłon i bogate dary składają Jezusowi Mędrcy ze Wschodu³⁵.

Wymagana przez Prawo ofiara na zakończenie okresu oczyszczenia, złożona przez Maryję i Józefa jest typowa dla ubogich (Łk 2,22–24). Jezus sam wzrasta w rodzinie ubogiej.

Temat pozytywnego wymiaru ubóstwa pojawia się także w innych tekstach Łk. Jedynie Łukasz podkreśla fakt pozostawienia wszystkiego przez powołanych na Apostołów (Łk 5,1–11; 27–28). Pójście za Jezusem wymagało wyrzeczenia się związków z dotychczasowym, materialnie ustabilizowanym życiem i naśladowaniem stylu życia Jezusa, który nie ma gdzie głowy skłonić.

Szczególnie uderzający i charakterystyczny jest pochwała ubóstwa i potępienie bogactwa zawarta w Łukaszowej wersji błogosławieństw (Łk 6,20–26)³⁶. W stosunku do Ośmiu Błogosławieństw z Kazania na Górze w Mt 5–7 błogosławieństwa w wersji Łk brzmią bardziej bezpośrednio. Po nich następują cztery biada dedykowane bogaczom, które zapowiadają radykalną, negatywną odmianę ich losu.

Nobilitacja ubóstwa rozpoznawalna jest także w Dz. Ewidentny przykład stanowi temat wspólnoty dóbr (Dz 2,44–45; 4,32–34)³⁷. Wspólnotę dóbr udało wprowadzić się jedynie w Jerozolimie. Cel stanowiło stworzenie wspólnoty idealnej, pozbawionej różnic na tle majątkowym³⁸. We wspólnocie tej nie było żyjących w niedostatku. Sytuacja nie była tak idealna, jak można by się spodziewać. Świadczy o tym epizod z Ananiaszem i Safirą (Dz 5,1–11), którzy próbują obejść wspólnotę dóbr i zachować część pieniędzy dla siebie. Przypadek Ananiasza i Safiry wpisuje się w krytykę bogactwa. Ananiasz i Safira są nieuczciwi. Próbują oszukać Piotra i całą wspólnotę chrześcijańską. Dlatego spotyka ich bardzo surowa kara.

Z troską o ubogich było związane także ustanowienie diakonów (Dz 6,1). Opcja troski o potrzebujących zajmowała ważną pozycję we wspólnocie chrześcijańskiej.

Z tematem relacji Jezusa i chrześcijan do ubóstwa wiąże się także temat pomocy braterskiej. Warto wspomnieć sytuację z początków wspólnoty chrześcijańskiej

³⁴ Tamże, s. 144; J. G n i l k a, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 266.

³⁵ S. M ę d a l a, *Czas Jezusa*, s. 287.

³⁶ Por. S. M ę d a l a, *Czas Jezusa*, s. 293.

³⁷ Zob. W. R a k o c y, „Będziecie moimi świadkami...” (Dz 1,8), s. 56–58; P. P o d e s z w a, *Eucharystia pierwotnego Kościoła w świetle Dziejów Apostolskich*, Biblica et Patristica Thorunia 1 (2008), s. 123–143.

³⁸ R. S c h n a c k e n b u r g, *Die sittliche Botschaft des Neuen Testaments*, t. II, s. 147.

w Antiochii Syryjskiej (Dz 11,28–30). Proroctwo Agabosa³⁹ wygłoszone wobec chrześcijan w Antiochii dotyczy nadchodzącego głodu, który w sposób szczególny ma dotknąć chrześcijan z Judei. Pod wpływem proroctwa zostaje przeprowadzona zbiórka, stosownie do możliwości darczyńców, aby pomóc współbraciom pochodzenia żydowskiego⁴⁰. Umiejętność dzielenia się i wspomagania potrzebujących jest nie tylko naturalnym odruchem chrześcijańskiej solidarności, ale w szerszej perspektywie eklezjalnej odegrała istotną rolę w przewyciężaniu uprzedzeń etnicznych i religijnych w pierwotnym Kościele.

Preferowany przez Łk styl życia to zachowanie dystansu do bogactwa⁴¹. Wzorem jest sam Zbawiciel, który sam był ubogi. Ubodzy łatwiej przyjmują prawdę o zbawieniu. We wspólnocie Kościoła istotną rolę odgrywa właściwa relacja do dóbr materialnych, umiejętność dzielenia się z potrzebującymi oraz wspieranie działań apostołskich.

5. Jezus i prześladowani

Relacja do prześladowanych to kolejny wymiar relacji Jezus – słabi. Sam Jezus spotyka się często z oporem, odrzuceniem i krytyką. Dlatego także uczniowie Jezusa muszą przygotować się na prześladowania. Prześladowania są pewne (Łk 12,11–12; 21,12–19)⁴². Dotyczą przyszłości zarówno tej bliskiej jak i eschatologicznej. Jezus obiecuje pomoc prześladowanym. Będzie to przede wszystkim niezwykła zdolność do złożenia świadectwa wobec prześladowców.

W tekście Dz dość często spotykamy relacje o prześladowaniach. Prześladowani są Piotr i Apostołowie⁴³. Wielokrotnie prześladowany jest Paweł⁴⁴. Wytrwałość Apostołów wobec prześladowców jest dowodem ich wiarygodności oraz wierności wobec Boga (Dz 5,17–32). Trzeba słuchać bardziej Boga niż ludzi. Dlatego Apostołowie pozostają wierni Jezusowi aż do śmierci (Dz 12,1–2)⁴⁵. Męczeństwo Szczepana świadczy o tym, że prześladowania dotknąć mogą każdego chrześcijanina. Jako męczennik Szczepan jest typem cierpiącego Chrystusa (Dz 6,8–8,1).

Niekiedy prześladowani zostają uwolnieni w cudowny sposób z rąk swoich oprawców. Piotr w efekcie modlitwy Kościoła zostaje uwolniony z rąk Heroda Agryppy (Dz 12,3–19). Jeszcze bardziej spektakularny charakter posiada opis cudownego uwolnienia Pawła i Sylasa z więzienia w Filipi (Dz 16,25–40).

³⁹ Zob. M. K a r c z e w s k i, *Prorok Agabos w Dziejach Apostołskich*, Biblica et Patristica Thoruniensia 1 (2008), s. 99–122.

⁴⁰ Por. M. K a r c z e w s k i, *Wszystko mieli wspólne (Dz 2,44b). Pierwsi chrześcijanie wobec dóbr materialnych*, Forum Teologiczne VIII (2006), s. 15–28.

⁴¹ R. O' T o l e, *L'unità della teologia di Luca*, s. 126.

⁴² F. M i c k i e w i c z, *Świadkowie zbawczego posłannictwa*, s. 283–297.

⁴³ Zob. J. G n i l k a, *Teologia Nowego Testamentu*, s. 282.

⁴⁴ Zob. P. P a c z e w s k i, *Trudności młodego Kościoła w głoszeniu Ewangelii w świetle Dziejów Apostołskich (Dz 8,5–24; 14,8–18)*, Biblica et Patristica Thoruniensia 1 (2008), s. 203–214.

⁴⁵ Por. F. M i c k i e w i c z, *Świadkowie zbawczego posłannictwa*, s. 219–225.

Okazuje się, że jeżeli Bóg chce Apostołowie zostaną w cudowny sposób uwolnieni z więzienia. Paweł i Syłas są zaprezentowani jako wierni świadkowie Jezusa. Jako uwięzieni głośno się modlą i śpiewają Bogu (w. 25). Cudowne uwolnienie prowadzi do nawrócenia ich strażnika i jego rodziny (w. 30–34).

Jeżeli Bóg może uwolnić z więzienia to znaczy, że znoszenie prześladowań ma głębszy sens. Widać to w losach Pawła przedstawionych w ostatnich rozdziałach Dz. Prześladowany Paweł nie przestaje być apostołem⁴⁶. Ożywia go jedna idea – nawrócenie tych, którzy nie znają Jezusa. Przykład Pawła, który odwołując się do Cezara udaje się do Rzymu (Dz 25,1–12) by świadczyć o Chrystusie wskazuje, że chrześcijanin zawsze świadczy o swojej wierze. Także prześladowanie może stanowić część planu, który Bóg przeznacza dla swoich wiernych⁴⁷.

Prześladowania apostołów i chrześcijan nie są zatem niczym wyjątkowym. Nie powinny budzić strachu, ale mobilizować do sprostania wyzwaniu chwili. Świadectwo poparte wiernością w prześladowaniu ma wielką wartość. Potwierdza autentyczność wiary chrześcijańskiej i stanowi wyjątkowe zaproszenie do przyjęcia wiary dla niewierzących.

6. Jezus i inni uciśnieni

Relacja Jezusa Zbawiciela do słabych dotyczy także innych grup. Na uwagę zasługuje przede wszystkim relacja do Samarytan i do dzieci, które stają się wzorem do naśladowania.

W Łk 9,51–56 Jezus okazuje miłosierdzie wobec Samarytan, którzy nie chcą Go przyjąć⁴⁸. Jego zachowanie uniemożliwia działanie Jakuba i Jana, którzy chcą zesłać na nich ogień z nieba. Być może ważny jest fakt, że w perspektywie Dz Samaria jest jednym z pierwszych obszarów udanej działalności misyjnej (Dz 8,4–17). Do materiału własnego Łk należy także przypowieść o dobrym Samarytaninie (Łk 10,25–37). Postępowanie Samarytanina jest wzorcowe. Na płaszczyźnie religijnej Samarytanin jest półpoganinem, heretykiem. Na płaszczyźnie etnicznej jest wrogiem Żydów. Jednak jego religijność jest autentyczna, ponieważ wyraża się w konkretnej pomocy bliźniemu⁴⁹.

Podobnie jak w innych ewangeliach synoptycznych dzieci są niedocenianym wzorem zaufania Bogu. Jezus stawia je jako wzór postawy prostej, ufnej wiary (Łk 18,15–17). Chrześcijanie zostają porównani do dzieci⁵⁰, gdy chodzi o wywoływanie zgorszenia i działanie na szkodę Kościoła (Łk 17,1–2).

⁴⁶ R. O'Toole, *L'unità della teologia di Luca*, s. 132.

⁴⁷ Zob. B. Prete, *L'opera di Luca*, s. 509–544.

⁴⁸ Zob. S. Mędała, *Czas Jezusa*, s. 300–301.

⁴⁹ R. Schnackenburg, *Die sittliche Botschaft des Neuen Testaments*, t. II, s. 143.

⁵⁰ R. O'Toole, *L'unità della teologia di Luca*, s. 136.

KONKLUZJA

W świetle teologii Łk Jezus jest nie tylko uzdrowicielem i cudotwórcą, ale jest wyjątkowym Dawcą nadziei. Niestrudzenie szuka grzeszników, do ostatniej chwili ich ziemskiej egzystencji oczekując na chęć nawrócenia i powrotu do Boga. Jezus otacza się grzesznikami, kategoriami osób zasadniczo niedocenianymi i uważanymi za mało wartościowe. Należą do nich także kobiety, które w świetle Dzieła Łukasowego odgrywają istotną rolę zarówno w perspektywie działalności ziemskiej Jezusa jak i kontynuacji dzieła zbawienia poprzez Apostołów i wspólnotę chrześcijańską. Jezus nie odrzuca nikogo. Obraz Zbawiciela jest niezwykle ludzki, ciepły. Jezus jest wrażliwy na ludzkie cierpienie. Postawa Jezusa stanowi wzór i zadanie dla chrześcijan. Postulaty te są zawsze aktualne.

JESUS AS THE SAVIOR OF THE WEAK IN THE THEOLOGY OF ST. LUKE

SUMMARY

The Gospel according to Luke contains the original theology. The important role played by a particular soteriology. Jesus is presented as the savior of the weak. This group is composed of sinners, women, the sick, the poor, the persecuted. This article attempts to present a synthetic description of the relationship.

JESUS ALS HEILAND DER SCHWACHEN IN DER THEOLOGIE DES LUKAS (LK – APG)

ZUSAMMENFASSUNG

Das Evangelium nach Lukas behaltet eine originale Theologie. Eine wichtige Rolle spielt hier eine besondere Soterologie ab. Jesus wird als Heiland der Schwachen dargestellt. Zur dieser Gruppe gehören die Sündern, die Frauen, die Kranken, die Verfolgten. In diesem Artikel versucht man eine synthetische Charakteristik dieser Relation zu präsentieren.